

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Виконала: студентка 2 курсу магістратури
PO1-M18z групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Паламарчук Тетяна Анатоліївна

Керівник: Мелекесцева Н. В.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри теорії та
методик початкової освіти

Рецензент: Гордійчук М.С.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	8
1.1. Діалогічне мовлення як вид мовленнєвої діяльності, його особливості	8
1.2. Лінгводидактичні та методичні основи розвитку діалогічного мовлення в початковій школі	16
1.3. Етапи навчання діалогічного мовлення в початковій школі	21
РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	32
2.1. Технології розвитку діалогічного мовлення на уроках української мови в початковій школі	32
2.2. Система ситуативних вправ із розвитку зв'язного мовлення молодших школярів	35
2.2.1. Вправи для розвитку діалогічних умінь першокласників	37
2.2.2. Вправи для оволодіння діалогічним мовленням у 2 класі	40
2.2.3. Вправи для розвитку діалогічного мовлення учнів 3 класу	50
2.2.4. Вправи для опанування діалогічним мовленням у 4 класі	58
2.3. Організація, зміст і перевірка ефективності експериментального дослідження.....	67
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	89

ВСТУП

У період реформування початкової освіти й запровадження Нової української школи відбувається переорієнтація процесу навчання української мови на формування комунікативної компетентності молодшого школяра, яка є визначальною в мовленнєвому розвитку дитини, набутті нею досвіду міжособистісного спілкування й елементарних умінь комунікативної поведінки на засадах культури мовлення й етики спілкування.

З огляду на це одним із перспективних шляхів реалізації цієї проблеми є навчання української мови на основі організованої мовленнєвої діяльності, оволодіння мовою як засобом спілкування, вироблення в учнів умінь і навичок комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях під час сприймання, відтворення і створення діалогічних висловлювань.

Інтерес науковців до проблеми розвитку мовлення учнів 1-4 класів у теорії педагогічної думки підтверджують наукові праці В. Бадер, І. Беха, О. Біляєва, Л. Варзацької, М. Вашуленка, О. Вишник, С. Гірняк, С. Дорошенка, С. Дубовик, Т. Зенченко, А. Зимульдінової, В. Каліш, А. Канищенко, Г. Лещенко, А. Ляшкевич, О. Мельничайко, С. Омельчука, Л. Паламар, М. Пентилюк, О. Петрук, К. Пономарьової, О. Прищепи, О. Савченко, Л. Скуратівського, О. Хорошковської та ін.

Питання навчання діалогічного мовлення молодших школярів досліджували такі учені, як Л. Варзацька, М. Вашуленко, С. Дубовик, А. Зимульдінова, О. Мартіна Т. Ладиженська, Л. Левіна, О. Луцинська, О. Петрик, Е. Палихата, І. Раєвська, Н. Ростікус, О. Скаковська, Л. Соловець, Л.цШевцова, Г. Шелехова й інші.

Незважаючи на те, що проблемі розвитку діалогічного мовлення в теорії приділяється багато уваги, спостереження за процесом навчанням української мови в початкових класах показали, що розвиток діалогічного мовлення часто є

пріоритетом спеціальних уроків, які проводяться один раз у два тижні, тому опанування його школярами – процес досить складний, позбавлений системності, не завжди керований з огляду на слабку взаємодію між змістовим, мотиваційним й операційним компонентами. Аналіз наукових досліджень засвідчив, що окремі аспекти проблеми розвитку діалогічного мовлення учнів 1-4 класів потребують подальшого розв'язання, що й зумовило **актуальність** теми дипломної роботи.

Дослідження обраної проблеми є своєчасним і з огляду на об'єктивну необхідність у розв'язанні суперечностей між традиційним уявленням про способи навчання української мови й запитам сучасного суспільства, які можна задовольнити шляхом оптимального поєднання ресурсів традиційної методики та сучасних педагогічних технологій в освітньому процесі початкової школи.

Об'єктом дипломної роботи є процес формування діалогічної компетентності молодших школярів, а його **предметом** – розвиток діалогічного мовлення учнів 1-4 класів під час вивчення лексико-граматичного матеріалу на основі інноваційних педагогічних технологій на уроках української мови в початкових класах.

Мета дослідження – науково обґрунтувати й розробити ефективну методику розвитку навичок діалогічного мовлення молодших школярів на уроках української мови засобами сучасних технологій навчання.

Мета дипломної роботи передбачає розв'язання таких **завдань**:

1) здійснити теоретичний аналіз психолого-педагогічної, методичної та мовознавчої літератури, вивчити передовий педагогічний досвід із проблеми дослідження;

2) визначити теоретичні основи розвитку діалогічного мовлення учнів та психолого-педагогічні особливості усного мовлення в початковій школі;

3) схарактеризувати особливості навчання діалогічного мовлення молодших школярів на уроках української мови засобами сучасних технологій навчання;

4) експериментально перевірити ефективність розроблених вправ у практиці початкового навчання.

Гіпотезою дослідження є припущення, згідно з яким використання запропонованих нами технологій формування і розвитку в учнів початкових класів умінь і навичок будувати усні діалогічні висловлювання позитивно вплине на сформованість навичок говоріння та якість їх комунікативно-мовленнєвої та пізнавальної діяльності відповідно до вимог чинних програм початкової школи.

Під час проведення дослідження на різних його етапах використовувались такі **методи наукового пошуку**: теоретичні (аналіз науково-теоретичної та лінгводидактичної літератури за темою дослідження; узагальнення педагогічного досвіду вчителів початкових класів); емпіричні (бесіди з учителями та учнями, спостереження й аналіз уроків, спостереження за мовленнєвою діяльністю школярів); статистичні (кількісний і якісний аналіз експериментальних даних, порівняльна характеристика результатів педагогічного експерименту).

Організація дослідження. Експериментальне дослідження проводилося на базі Косиковецької ЗОШ I-III ступенів і Зеленокуриловецької ЗОШ I-III ступенів Новоушицького району Хмельницької обл.

Наукова новизна роботи полягає у спробі пошуків шляхів удосконалення розвитку діалогічного мовлення молодших школярів і моделюванні вправ та завдань на основі сучасних педагогічних технологій для оволодіння комунікативними вміннями на уроках української мови в початкових класах.

Практичне значення наукових результатів полягає в можливості застосування наукових положень і висновків дослідження в освітній діяльності вчителів початкових класів і студентів педагогічного факультету під час проходження педагогічної практики; використання розроблених вправ на уроках української мови в початкових класах сприяє засвоєнню учнями лінгвістичних знань, поетапному формуванню правильного, логічного, виразного, комунікативно доречного діалогічного мовлення учнів.

Апробація роботи. Основні положення дослідження висвітлено в доповідях і повідомленнях на науково-практичних конференціях і семінарах різних рівнів: інтернет-конференції «Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи» (м. Кам'янець-Подільський, 25 жовтня 2018 р.) у доповіді «Ігрові технології як засіб розвитку діалогічного мовлення учнів початкових класів»; II Регіональній науково-практичній конференції «Роль і місце мистецької педагогіки у формуванні сучасної особистості» (м. Кам'янець-Подільський, 16-17 березня 2019 р.) у доповіді «Способи навчання діалогічного мовлення молодших школярів на уроках української мови»; III Всеукраїнській науково-практичній конференції (заочна форма) «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» (м. Кам'янець-Подільський, 21-22 березня 2019 р.) у доповіді «Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів засобами інтерактивних технологій»; V Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти» (м. Кам'янець-Подільський, 17-18 квітня 2019 р.) у доповіді «Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів засобами ігрової театралізованої діяльності»; III Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (м. Вінниця, 17-18 квітня 2019 р.) у доповіді «Розвиток діалогічних умінь першокласників у добуковений період навчання грамоти»; звітній науковій

конференції студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками НДР у 2018-2019 навчальному році (м. Кам'янець-Подільський, 24-25 квітня 2019 р.) у доповіді «Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів на уроках української мови»; Всеукраїнській інтернет-конференції «Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи» (м. Кам'янець-Подільський, 24-25 жовтня 2019 р.) у доповіді «Технологія навчання діалогічного мовлення учнів 3-4 класів на уроках української мови»; обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2018-2019, 2019-2020 н. р.).

Публікації. Основні результати дослідження відображено в публікації: Паламарчук Т.А. Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів на уроках української мови // Збірник наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; педагогічний факультет ; [відпов. секр. Н.В. Бахмат]. Київ : Міленіум, 2019. Вип. XV. С. 174-176.

Обсяг і структура дослідження: робота складається зі вступу, основної частини, що має два розділи, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг роботи становить 94 с., основна частина – 88 с.

Зміст роботи. У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його мету, гіпотезу, завдання, об'єкт і предмет наукових спостережень, методи вивчення матеріалу, новизну, практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі «Науково-теоретичні засади розвитку діалогічного мовлення учнів початкових класів» схарактеризовано діалогічне мовлення як вид мовленнєвої діяльності, висвітлено його особливості, розкрито

лінгводидактичні та методичні особливості розвитку діалогічного мовлення в початкових класах.

У **другому розділі** «Технології розвитку діалогічного мовлення молодших школярів на уроках української мови» подано тлумачення педагогічної технології, розкрито суть інтерактивних, інформаційно-комунікаційних та ігрових технологій, акцентовано на їх використанні на уроках української мови з метою розвитку діалогічних умінь молодших школярів, запропоновано систему ситуативних вправ для розвитку вмінь і навичок діалогічного мовлення учнів 1-4 класів на основі окреслених технологій, обґрунтовано результати експериментального дослідження.

У **висновках** подано підсумки здійсненого теоретичного й емпіричного дослідження.

ВИСНОВКИ

Формування й розвиток умінь і навичок усіх видів мовленнєвої діяльності учнів початкової школи є важливим і необхідним компонентом їх комунікативної компетентності. В умовах реформування шкільної освіти ця проблема потребує удосконалення і якісного методичного забезпечення. Головною метою стандартизованої мовної освіти є формування мовної особистості, здатної ефективно спілкуватися в різних сферах соціального життя. Потенційні можливості говоріння як виду мовленнєвої діяльності в цьому процесі важко переоцінити. Тому розвиток навичок говоріння як особливого виду мовленнєвої діяльності, який реалізується за відмінних від писемного мовлення умов спілкування, на думку сучасних лінгводидактів, для розвитку зв'язного мовлення набуває виняткового значення.

Аналіз психолого-педагогічної та лінгводидактичної літератури засвідчив, що специфіка таких різновидів мовленнєвої діяльності як говоріння і письмо забезпечується не тільки використанням типових для них мовних засобів, але і з такими поняттями, як сфера спілкування, функції мовлення, його мета, а також умови, ситуація і форма його реалізації. На жаль, у лінгводидактиці й у шкільній практиці стосовно цього важливого факту розвитку цих видів мовленнєвої діяльності не звертається увага. Для ефективного спілкування людина повинна навчитися швидко й правильно орієнтуватися в умовах спілкування; вміти правильно спланувати своє мовлення; відшукувати відповідні засоби для передачі задуманого змісту; вміти забезпечити зворотний зв'язок. Тому знання й урахування всіх названих факторів зможе забезпечити розвиток умінь і навичок ефективно здійснювати належним чином усі види мовленнєву діяльність, що загалом сприятиме формуванню комунікативної компетентності школярів.

Робота з розвитку навички говоріння повинна спиратися не тільки на єдність усної і писемної форм, оскільки вони мають багато спільних ознак

(однакова комунікативна функція, подібний словниковий склад тощо), а й наявність багатьох специфічних рис, зумовлених дією позалінгвістичних чинників. Оволодіння процесом говоріння як видом мовленнєвої діяльності і водночас засобом спілкування, мислення, пізнання, міркування – це необхідна складова розвитку розумових і творчих здібностей учнів.

Новою шкільною програмою і Державним стандартом передбачено певну роботу з розвитку усного діалогічного мовлення учнів, однак сформульовані у них вимоги не однотайні, не скореговані. Репрезентовані у підручнику вправи з розвитку навички говоріння характеризуються, по-перше, незначною їх кількістю, по-друге, не враховується екстралінгвістична основа побудови усного висловлювання, відсутній підхід до говоріння як окремого виду мовленнєвої діяльності, з властивими йому специфічними умовами реалізації та спеціальним добором мовних засобів. Цим і пояснюється необхідність у створенні ефективної моделі методики розвитку навичок діалогічного мовлення на уроках української мови засобами сучасних педагогічних технологій, а саме: інтерактивних, інформаційно-комунікаційних та ігрових.

Вивчення й узагальнення досвіду роботи вчителів початкової школи свідчить про те, що вони використовують інноваційні технології навчання з метою розвитку діалогічного мовлення молодших школярів, проте здійснюється ця робота непослідовно, епізодично, безсистемно, а головне – без урахування ситуативного контексту, характерного для діалогічного мовлення. Часто поза увагою залишаються обставини реальної мовленнєвої дійсності, завдання і мета спілкування, характер, соціальна роль співбесідника тощо. Через це учні не досить чітко уявляють собі зміст понять «спілкування», «говоріння», «ситуація спілкування», не орієнтуються в умовах та ситуації спілкування, не враховують специфіку адресата мовлення, особливості адресанта, роль якого їм доводиться виконувати, розігруючи ту чи іншу комунікативно-рольову ситуацію.

Дані діагностичного зрізу дані засвідчили, що в третьокласників переважає низький (48% та 45%) і середній (33% та 32%) рівні сформованості навичок діалогічного мовлення. Під час проведення формувального експерименту було апробовано методика, яка передбачала послідовне формування і вдосконалення усного діалогічного мовлення на основі інтерактивних, інформаційно-комунікаційних та ігрових технологій, забезпечуючи одночасно врахування дії таких позамовних чинників, як ситуація спілкування (комунікативний задум, мета спілкування, врахування особливостей адресанта й адресата, тон спілкування (офіційний, дружній, нейтральний).

Результати експериментального дослідження довели, що запропонована в дослідженні система роботи сприяла значному покращенню розвитку навичок діалогічного мовлення учнів 3 класу. Ефективність дослідного навчання підтверджено експериментально: порівняльний аналіз констатувального та контрольного зрізів засвідчив більш суттєве зростання показників високого і достатнього рівнів учнів експериментального класу та істотне зменшення у них показників середнього і низького рівнів. Усе це дає підстави говорити про позитивну динаміку у зростанні комунікативних умінь і навичок, набутих третьокласниками за розробленою нами дослідною методикою. Поступовий перехід від усвідомлення особливостей усного спілкування, розуміння суті ситуації, за якої відбувається перебіг обміну думками, до етапу планування і свідомого застосування мовних одиниць для досягнення мети висловлювання сприяє забезпеченню планомірності процесу комунікативного розвитку школярів.

Такий підхід орієнтує учнів з розумінням ставитись до говоріння як діяльності, враховувати екстралінгвістичну його основу, орієнтуватись на різноманітні життєві ситуації. Усе це допомагає їм наблизитись до умов реальної комунікації і сформувати необхідні для сучасної дорослої людини

комунікативні вміння й навички. Отже, отримані результати дослідження підтвердили гіпотезу дослідження.

Мовлення учнів експериментального класу стало більш ясним, зрозумілим, логічно послідовним, доречним, адекватним характеру адресата, ситуації і меті спілкування. Третьюкласники навчились не тільки доречно використовувати мовні засоби під час реалізації комунікативного акту, а й навчились впевненіше взаємодіяти з однокласниками, учителями, батьками, родичами, старшими. А це є свідченням того, що діти навчились контролювати свої мовленнєві дії і будувати ситуативні висловлювання так, як цього вимагає Державний стандарт початкової школи та чинна навчальна програма з української мови для учнів 3 класу.

Зауважимо, що розглянуті в дипломній роботі питання не вичерпують проблематики, пов'язаної з розвитком навичок діалогічного мовлення в навчальному процесі. Потребують подальшого дослідження питання взаємодії навичок говоріння з іншими видами мовленнєвої діяльності учнів не тільки на уроках української мови, а й під час засвоєння інших шкільних предметів. Усе це потребує більш ефективного використання комунікативно-діяльнісного підходу у навчанні, трансформації наявних у підручниках вправ у ситуативно-рольові, а також використання у шкільній практиці сучасних педагогічних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадер В. І. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів : навч. посіб. Київ : АПН, 2000. 316 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Вид. центр «Академія », 2004. 324 с.
3. Безрукова І. Розвиток мовлення першокласників засобами малих речитативних фольклорних форм // Рідна школа. 2003. № 6. С. 31-34.
4. Бондаренко Н. Навчання діалогічного мовлення // Дивослово. 2002. № 5. С. 28-31.
5. Бондарчук О. Діалогічне мовлення. 3 клас. Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. 40 с.
6. Брецько І. І., Кравченко Т. М. Діалогічне мовлення – основа розвитку здібностей міжособистісного спілкування // Міжнародний науковий журнал. 2016. № 1. С. 39-42.
7. Варзацька Л. О. Активізація мовленнєвої діяльності учнів // Початкова школа. 2015. № 2. С. 23-28.
8. Вашуленко М. Компетентнісний підхід до перевірки мовних і мовленнєвих знань молодших школярів. Початкова школа. 2009. № 1. С. 16-20.
9. Вашуленко М. С. Комунікативний підхід до засвоєння мови у 2 класі // Початкова школа. 2014. № 8. С. 20-24.
10. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі : методичний посібник. Київ : Освіта, 2006. 268 с.
11. Вашуленко М. С., Вашуленко О. В. Українська мова. Буквар: підруч. для 1 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2018. 112 с.
12. Вашуленко М. С., Вашуленко О. В. Українська мова. Буквар: підруч. для 1 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2018. 112 с.

13. Вашуленко М. С., Дубовик С. Г. Українська мова 2 клас. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2012. 160 с.
14. Вашуленко М. С., Дубовик С. Г., Мельничайко О. І. Українська мова 4 клас. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2015. 192 с.
15. Вашуленко М. С., Мельничайко О. І., Васильківська Н. А. Українська мова : підруч. для 3 кл. загальноосвітн. навч. закл. укр. мовою. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2013. 192 с.
16. Великий тлумачний словник сучасної української мови / ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
17. Вишник О. О. Методика мовленнєвого розвитку учнів 1-2 класів на засадах взаємодії різних видів мовленнєвої діяльності : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Глухів, 2012. 248 с.
18. Власенко О. В. Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів // Управління школою. 2005. № 22-24. С. 21-22.
19. Галаєвська Л. Діалогічна компетентність: проблеми та перспективи // Українська мова і література в школі. 2016. № 1. С. 18-22.
20. Галаєвська Л. Розвиток діалогічного мовлення на уроках української мови // Українська мова і література в школі. 2014. № 8. С. 26-30.
21. Глазова О. Навчання діалогічного мовлення // Дивослово. 2003. № 1. С. 15-16.
22. Голуб Н., Галаєвська Л. Навчання діалогічного мовлення учнів 5-7 класів на уроках української мови (методичні рекомендації) // Українська мова і література в школі. 2015. № 3. С. 51-57.
23. Голуб Н., Галаєвська Л. Навчання діалогічного мовлення учнів 5-7 класів на уроках української мови (методичні рекомендації) // Українська мова і література в школі. 2016. № 1. С. 45-52.

24. Гончарова О. М. Діалогічне мовлення. Навчальні вправи та ситуативні завдання. 1-4 класи // Початкове навчання та виховання. 2009. № 19-21 (203-205), липень. С. 76-80.
25. Гоцуляк Д., Нечаєва Л. Діалогічне мовлення. 4 клас. Тернопіль : Підручники і посібники, 2003. 56 с.
26. Грись А. Що думають учні про навчальний діалог? // Рідна школа. 2002. № 12. С. 53-54.
27. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення. Вінниця : Нова книга, 2003. 472 с.
28. Гуменюк І., Ключ Л. Комунікативно-ситуативні завдання як засіб формування діалогічного мовлення учнів гірських шкіл. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/3778.pdf> (дата звернення: 11.09.2019).
29. Державний стандарт початкової освіти // Учитель початкової школи. 2018. № 4 (вкладка). С. 1-16.
30. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 351 с.
31. Дубовик С. Організація навчальної мовленнєво-творчої діяльності молодших школярів на уроках української мови // Початкова школа. 2016. №7. С. 5-11.
32. Дубовик С. Розвиток діалогічного мовлення школярів на уроках української мови // Початкова школа. 2002. №7. С. 14-22.
33. Захарійчук М. Реалізація завдань Нової української школи на основі навчального змісту Букваря (авт. М. Захарійчук) // Початкова школа. 2018. №8. С. 26-30.
34. Зиммельдінова А., Гірняк С. Дидактичні особливості розвитку зв'язного мовлення шестирічних першокласників // Початкова школа. 2011. № 3. С. 9-11.

35. Зимульдінова А., Гірняк С. Мова й мовлення молодших школярів. Наукові засади // Початкова школа. 2012. № 11. С. 10-14.
36. Зимульдінова А., Філь Г. Діалог як форма усного мовлення учнів початкових класів // Початкова школа. 2014. № 3. С. 37-39.
37. Клюс Л. Р., Гуменюк І. М. Формування діалогічної компетенції молодших школярів засобами комунікативних ситуацій. URL: <https://conference.pu.if.ua/forum/files/22032017/10/Klj.pdf> (дата звернення: 24.04.2019).
38. Коваль В. Комунікативна компетенція як одне з ключових понять лінгводидактики // Проблеми підготовки сучасного вчителя : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. Вип. 5. Ч. 2. С. 168-173.
39. Коваль Г. П. Методика викладання української мови : навчальний посібник для студентів педінститутів, гуманітарних університетів, педагогічних коледжів. Тернопіль : Астон, 2008. 287 с.
40. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи // Початкова освіта. 2016. №18. С. 11-12.
41. Лобчук О. Напрями роботи з розвитку умінь мовленнєвої діяльності у молодших школярів // Початкова школа. 2016. № 1. С. 9-14.
42. Мартіна О. Діалогічне мовлення як засіб формування комунікативної компетентності учнів початкових класів // Педагогічна освіта: теорія і практика : збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. Вип. 27 (2-2019). Кам'янець-Подільський, 2019. С. 375-380.
43. Мартіна О. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів на уроках рідної мови // Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. / Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Ін-т педагогіки

НАПН України. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2015. № 18 (1). С. 154-159.

44. Медведь Н. Розвиток діалогічного мовлення засобами інсценізації (Програма лялькового театру) // Початкова школа. 2007. № 9. С. 32-35.

45. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / ред. М. С. Вашуленко. Київ : Літера ЛТД, 2011. 364 с.

46. Морська Л. І. Інформаційні технології у навчанні іноземних мов : навчальний посібник. Тернопіль : Астон, 2008. 256 с.

47. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи (зі змінами). Тернопіль : Мандрівець, 2015. 256 с.

48. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 18.11.2018).

49. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / za zag. red. N. M. Bibik. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

50. Осташкова А. В., Ткаченко О. М. Формування умінь діалогічного мовлення у молодших школярів засобами інтерактивних технологій. URL: <https://conference.pu.if.ua/forum/files/11-13052016/3/Octashkova.pdf> (дата звернення: 06.05.2019).

51. Охріменко Л. Діалогічні методи навчання на уроках української мови в початкових класах // Початкова школа. 2015. № 1. С. 29-33.

52. Палихата Е. Я. Культура українського діалогічного мовленнєвого спілкування. 5-9 класи. Навчальний посібник для учнів. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. 104 с.

53. Палихата Е. Я. Лінгвістичні особливості діалогічного мовлення // Дивослово. 1995. № 3. С. 29-31.

54. Палихата Е. Я. Навчання діалогу на текстовій основі // Початкова школа. 1991. №11. С. 21-23.
55. Петрик О. Методичні аспекти розвитку діалогічного мовлення молодших школярів. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp5/petrik.pdf (дата звернення: 03.05.2019).
56. Петрик О. Реалізація комунікативно-діяльнісного підходу у мовно-мовленнєвій освіті молодших школярів // Початкова школа. 2019. № 6. С. 39-43.
57. Петрик О. Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів // Початкова школа. 2005. № 11. С. 8-11.
58. Петрик О. Формування діалогічного мовлення учнів 2-4 класів // Початкова школа. 2007. № 8. С. 64-66.
59. Петрик О., Гриценко О. Формування діалогічного мовлення учнів 2-4 класів // Початкова школа. 2007. № 8. С. 21-24.
60. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : А. С. К., 2007. 142 с.
61. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання. Теорія, практика, досвід : метод. посібник. Київ : АПН, 2002. 136 с.
62. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.
63. Пометун О. І., Пироженко Л. В., Біда О. А. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів : методичний посібник для вчителів початкової школи. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 304 с.
64. Пономарьова К. Компетентнісний підхід до перевірки усних видів мовленнєвої діяльності молодших школярів // Початкова школа. 2009. № 10. С. 34-38.

65. Пономарьова К. Компетентнісний підхід до перевірки усних видів мовленнєвої діяльності молодших школярів // Початкова школа. 2009. № 12. С. 6-14.
66. Пономарьова К. Нестандартні форми організації навчання української мови в початкових класах // Початкова школа. 2015. № 12. С. 1-6.
67. Попович Л. Формування комунікативної компетентності молодших школярів // Початкова школа. 2015. № 1. С. 52-54.
68. Психологія спілкування. URL: https://pidruchniki.com/83358/psihologiya/monologichne_dialogichne_movlennya (дата звернення: 10.05.2019).
69. Раєвська І. М. Ситуативні завдання як засіб формування діалогічного мовлення молодших школярів // Таврійський вісник освіти. 2005. № 3-4. С. 211-219.
70. Ростикус Н. Організація освітнього процесу з використанням системи ситуаційних діалогічних вправ на уроках української мови в початкових класах // Молодь і ринок. 2018. № 11 (166). С. 137-143.
71. Ростикус Н. Система вправ із розвитку зв'язного діалогічного мовлення молодших школярів // Початкова школа. 2018. № 6. С. 20-25.
72. Ростикус Н. Система вправ із розвитку зв'язного діалогічного мовлення молодших школярів // Початкова школа. 2018. № 7. С. 23-28.
73. Ростикус Н. П. Аналіз компонентів ситуаційної діалогічної діяльності учнів на уроках української мови в початкових класах. URL: [http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2018/N1-2\(37-38\)/rnpvprk.PDF](http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2018/N1-2(37-38)/rnpvprk.PDF) (дата звернення: 10.09.2019).
74. Ростикус Н. П. Засоби формування діалогічного мовлення на уроках української мови у початкових класах. URL: http://www.divovo.in.ua/pars_docs/refs/18/20203/18023.pdf (дата звернення: 15.09.2019).

75. Ростикус Н. П. Система ситуаційних вправ як засіб формування діалогічного мовлення учнів початкових класів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2019. 20 с.

76. Ростикус Н. П. Ситуативні вправи як засіб формування навичок діалогічного мовлення молодших школярів. URL: http://www.divovo.in.ua/pars_docs/refs/20/19003/19003.pdf (дата звернення: 18.09.2019).

77. Сухіна А. В., Дяченко Л. М. Діалогічне мовлення : збірник навчальних і контрольних вправ та завдань. 1-4 класи. Харків : Торсінг, 2004. 96 с.

78. Телячук В. П., Лесіна О. В. Інноваційні технології в початковій школі. Харків : «Основа», 2007. 240 с.

79. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти : 1-2 класи. Київ : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.

80. Ткачук О. С. Мовно-мовленнєва компетенція на уроках української мови в початкових класах // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2009. Вип. 44. С. 156-159.

81. Ткачук О. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів початкових класів // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: педагогічні науки. Луцьк, 2016. Вип. 1 (303). С. 65-69.

82. Тлумачний словник шкільної лексики (початкова школа) / автори-укладачі : Н.В. Гудима, Н.В. Мелекесцева. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. 120 с.

83. Філь Г. О., Цупик Г. П. Діалогічне мовлення як засіб формування комунікативної компетенції учнів початкової школи на уроках української мови. URL: <http://www.rusnauka.com/pdf/248087.pdf> (дата звернення: 03.04.2019).

84. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи / Н. М. Бібік, М. С. Вашуленко, В. О. Мартиненко та ін. Київ : Педагогічна думка, 2014. 346 с.

85. Функціональні типи діалогів. URL: <https://mybiblioteka.su/tom2/5-16049.html> (дата звернення: 12.05.2019).

86. Хорошковська О. Формування умінь мовленнєвої діяльності (аудіювання й говоріння) в учнів початкових класів на уроках української мови як державної // Початкова школа. 2011. № 12. С. 12-16.

87. Цєпова І. В., Харченко О. Я. Розвиток навичок мовленнєвої діяльності молодших школярів: аудіювання, говоріння. Харків : Веста: Вид-во «Ранок», 2008. 176 с.

88. Чупріна О. В. Методика розвитку мовлення учнів початкових класів із застосуванням мультимедійних засобів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2019. 22 с.

89. Чупріна О. В. Реалізація принципу розвитку мовлення на уроках української мови в початковій школі // Актуальні проблеми текстотворення у лінгводидактичній та мистецтвознавчій площинах : збірник наукових праць (за матеріалами міжрегіонального науково-методичного семінару) / за ред. К. Я. Климової. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. С. 22-26.

90. Шильцова Л. М., Варзацька Л. О. Інтегровані уроки рідної мови й мовлення в початковій школі. Харків : Веста : Вид-во «Ранок», 2008. 176 с.